

K'amb'al taq b'e rech kach'ob'otaj ri etz'ib'atalik

K'utunik 6

Kujok chi na chupam kāmik, ajil tz'aqar tatāb'anel, chupam ri jun qachak ri' ri k'o choch ri qatijonik chirij ri jas uch'ob'ik xuquje' jas utijoxik rib' jun chirij ri ch'ojch'ojalaj tz'ib'talik. Chupam ri job' tijonik ri qanom uloq, utzijoninoq chirij ri wuj ri qatijoj wi qib', chupam ri job' junab' ri kujchaku'n chupam. Chupam ri jun qachak chik, kāqanataj jun taq k'amb'al taq b'e ri kaqab'ij chi utz chi kujkito' che ri qatijoxik qib' che ri biblia, choch ronojel ri ya qab'im chik. Xane kāmik, kaqakoj ri joq'otaj ri k'o kuk' rech kujoj chi na che ri u b'ixik chirij ri mism Biblia.

Juan Dryden, ri achi ri jel katzijonik xuquje' ri xub'an taq utz taq esan wach ri kab'ix drama che, ri aj Britanico chupam ri junab' 1017, xutz'ib'aj ri je'l taq tzij ri' chirij ri Biblia: “¿Jawije chi lo xane pari kaj ri achijab' ri man k'o tā keta'm che ri ub'anik ri utz taq jastaq kekowinik, ri ilom kiwach chupam ri aje' taq q'ij chupam ri jule' taq k'olib'al, ri kutzalij taq rib' ri tzij ri qastzij ri man k'o tā k'ulelanik chupam? O, ¿jas tā ne' o jas che e k'ya kakaj kaka'n k'ax chqe ruk' jun b'anom tzij? Ri u chak man xtataj; ri utz taq utzij man maltioxix taj; ri uch'akoj xa wijal, xuquje' ri nim rajil xa nim laj k'axl'olil.” Are wa ri uq'alajisanik ri Juan Dryden, chrij ri Biblia; qastzij chi nim ub'anik wa'.

Kraj ne' k'o jun kub'an jun k'otow chi'aj: “Xane, ¿Jastā mod ri lal ketamaj la chi ri Biblia are utzij ri Dios?” Utz, are jun utzalaj k'otow chi'aj wa' xuquje' taqalik, man xaq tā xu b'anom wa we k'otow chi'aj ri', xane tzalim uwach. Xuquje' kaqaj kaqaya' ri tzalin uwach.

K'ya rilik wa', ri qas rilik ri qas uxe'l, ri qas rilik chi ri Biblia, are' ri utzij ri Dios. K'o ri qas kaq'alajisanik chupam, ri kariq taj chupam ri Biblia mism. Kopam na wa' ri joq'ataj ri kaqatulkupij u xe'l ri kaq'alajisanik aretaq kujoj chupam ri qab'inem chupam ri tz'ib'talik. K'o xuquje' ri kaq'alajisanik ri k'o chirij o ri jastaq ri kuya' testil chirij ri Biblia. Kamik k'ut kujoj che rilik jujun che ri jastaq ri kayow testil chirij.

Ri nab'e jasech, are kujoj che uchomaxik ri jas ri b'anom che ri kajamb'al laj uk'olik/uto'ik uwi' ri Biblia. K'o jujun taq mul aretaq chi jastzij chi ri Biblia xb'an nuch' che o xa pa jun. Xk'uji' jun k'amal b'e ojer, ri kuya' k'aqasik'ij rij ri uk'aslemal chupam ri u wuj ri Jeremias, ri jun kuchilo o navaj kuj chache, ri ruk' wa' xub'an ch'aqataj che ri jun uk'ax wach ri utzij ri Ajawaxel ri taqom b'i che. Pune', je' ri xab'an che ri tzij ri' xtz'ib'ax chi na jun mul, kamik ri' kujkowin uj kak'uji' jun qe'. Chupam ri tzijob'elil taq e k'o e jujun ri e kiporom ri Tiox laj Wuj. K'ya nimaq taq k'ulelanik taq k'o kamik, chirij ri Bilia. Kamik ya man kaparox ta' chik, xa rumal chi k'o chik jub'iq qak'ixbal, k'o chik jutaqab'iq qatijob'al. Are k'u ri qachomanik, ri qarib'al che uk'isik uwach, arela chi man kaqaya' ta' b'e che chi kasik'ix pataq ri tijob'al xuquje' chupam taq nik'yaj taq k'olib'al chik, tek'uri' kaqab'ij chi kuya' kab'an ronojel uwach ch'ab'al, kuya' ka'ya' ub'ixik ri tzij, ri kaqaj k'aqab'ij. Aretaq kaqesaj kan ri Biblia, ri kaqab'ano are la chi man kaqaya' ta' b'e chke ri alab'on altomab' chi kakisik'ij xuquje' kakito ri tz'ib'talik ri mas nim ub'anik ri k'olinoq chupam ri uwachulew.

Pune' k'u je' ri', b'im nimaq taq xuquje' k'ax taq tzij chirij ri Biblia, xaq tajin wi k'olik chb'e dq'ij saq. jah! Xuquje' are ri wuj ri sib'alaj pa k'ya ta'q kak'ixik. Chupam taq ri k'ya junab' are ri wuj ri sib'alaj je'l rilik kumal ri winaq, pune ri kamik man je' wa rilik. Xuquje' sib'alaj k'ax kuna' ri qanima' che ub'ixik wa' we ri', xane are' qastzij, ri q'ij taq kamik ri Biblia man are' ta' jun wuj wa' ri sib'alaj k'o rajaw xuquje' are jun tzij wa' ri xa k'ax u ta'ik kumal ri qawinaqil ri xaq junam qak'iyik kuk', ri kuk'ut wa' chaqawach chi ri Biblia man areta nab'e k'o chupam ri kik'aslemal ri qawinaq ri rajawaxik kak'uji' wi. Xane' ri kajamb'alaj uk'olik rix b'an che ri Biblia qas taqal wa' che chi rajawaxik nim kaqilo.

Kamik k'ut, k'o chi jun jasech, jun jasech ri kub'an chqe chi qas kaqacojo chi ri Biblia are ri qas utzij ri Dios, are ri tijonik ib' chirij taq ri utzukuxik ri je'l taq tz'aq xuquje' ri tz'aq ri b'anom taq winaq, chikop chque (Arqueologia) Ri u pala ri kachukun ruk' ri uk'otik taq ri tz'aq, u k'otom k'ya taq jastaq ri kuk'ut chaqawach chi qastzij chi ri Biblia are ri utzij ri Dios. Qilampe jun k'amb'al no'j, pa k'ya junab', k'o jujun chque ri winaq ri man xkik'am ta', ri taqanik aj

Moises ri k'o chpam ri job' taq wuj rech ri ojer k'ulwachinik, rumal chi chi ri ub'anik ri tz'ib' man kach'ob'tataj pa ri utiempeyil ri Moises. Xa rumal la, man are' b'a ri' ri Moises xtz'ib'an ri job' wuj. Pune' man k'o tä jun kukoch'o kukojo o kuya' ne' chiquiwa ri winaq, wa' we jun homanik ri' o we jun jastaq ri' ri man k'o tä u xel ma ja naj ri'. Xuquje' man kakib'an taj rumal chi ri u pala ri b'anal taq je'l taq tz'aq u k'otom taq ri tz'ib' ri kakib'ij taq ri jastaq ri mas ojer uloq, k'ulmataj pri utiempeyil ri Moises; rumal wa' we jastaq ri' ri nik'yaj chik man k'o tä chi upatan. Te k'u ri' man chunaj taj, kaqariqo chi ri e b'anal taq jel taq tz'aq, kakik'otom ri tinamit Jerico, xuquje' ri tapia taq ri e tzaqanoq. K'olinoq jun k'ulelanik chikixol ri ali Kellog xuquje' ri nab'e b'anal je'l taq tz'aq aj ingles rix k'oton chi la, xane' xkanaj qas chi saq chi ri tapia ri etzaqinoq qas je' jas ri u b'in ri Biblia. Chi wa'que b'e qaya' kanoq, o are ne ri ali Kellog xuquje' ri aj k'otol je'l taq tz'aq ri aj Ingles, kech'ojin ne' puwi' ri utiempeyil o puwi' ne ri jastaq ri b'anom che.

E k'ya chke ri tz'ib' taq ojer ri e riqom kuq'alajisaj ri qas uketil ri utzij ri Ajawaxel. Sib'alaj nim ub'anik wa' we kaqaya' pa kwenta aretaq xeriqtaj ri b'otom taq wuj re ri Isaias, chupam ri b'otom taq wuj rech ri kaminaq plo, ri winaq ri man k'o tä kipixab' sib'alaj chkitik anim che ulaq'puxik xkichomaj chixkiriq jun jasech ri kub'an che chi ketzelax uwach ri Biblia. Xane, sib'alaj nim ri k'ax xkina' wa' we winaq ri' rumal chi ri b'otom wuj ri xkiriqo man xresaj tä ri nim uchuq'ab' ri Biblia, xane mas na xub'an che chi xk'uji' ri ut'uyib'al. Xa je' k'u ri', ri achijab' ri man k'otä kipixab' xkitzaq ri utz rilik ri b'otom taq wuj rech ri Kaminaq Plo.

Ri Utzij ri Ajawaxel, ajil tz'aqat tätb'anel, qas yo'm ut'uyib'al xuquje' qas q'alajisam pa nik'yaj jasech chik kumal taq ri kiriqom ri achijab' ri eb'anal taq e jel taq tz'aq (arqueologos), xane are' jun tijonik wa' ri sib'alaj nim rech kujoj tä ne chpam xuquje' ri joq'taj man kuna'ttächqe. Xaq xu kaqaj kaqaya kanoq qas ub'ixkil chi ri tijonik chirij taq ri je'l taq tz'aq xuquje' ri uriqiq ri ojer taq jastaq (arqueologia), are jun jasech chi wa' ri kub'an chqe chi qas kujel chisaq che, chi ri Biblia are ri utzij ri Ajawaxel.

Kujchoman chi na kamik, chirij ri k'ulmatajinoq ri b'in uloq ojer (Profecia cumplida). We tä kätä' chqe kamik, kaqaya' xa jun jasech, jun k'utb'al ri qas kuk'utu chi ri Biblia are ri Utzij ri Ajawaxel, kaqab'ij ri' chi are wa' ri jun jasech xuquje' ri jun k'utb'al, chi ri b'im uloq ojer k'ulmatajinoq. Ri Biblia nojinoq che ri yo'm uloq ub'ixkil, rik'ulmatajinoq qas jas ri b'im uloq xuquje' kaqakojo chi are ri k'utb'al ri man k'o tä kuje' wi chik rumal. Are jun k'utb'al ri man kuya' taj kach'uq uwach. Kijeb' uch'aqapil che ri Biblia aretaq xtz'ib'ax uloq are are ri ub'im uloq ri Ajawaxel (Profetica), kãqab'ij tä ne che chi, ub'im uloq jastaq ri Ajawaxel ri kak'ulmataj na che ri chweq kab'ij, k'ya wa' we jastaq ri', chi ri winaq man kakichomaj tä rij, k'ulmatajinoq chik. Kuya' ne we tä kujtzalij pataq ri k'ya taq k'olib'al kamik jawije' chi' ri ub'im uloq ri Ajawaxel k'ulmatajinoq chik qas ruk' tz'aqatil.

K'ya k'amb'al taq noq che ri b'im uloq ri kak'ulmataj na pri uk'olib'al xuquje' ne chupam ri uq'ijol ri tzijol re. Chupam ri ri nab'e wuj re ri Reyes, ri capitulo 22 xuquje' chupam ri ukab' wuj re ri Cronicas, capitulo 18, kaqasik'ij chila chi ri tzijol re ri utzij ri Dios ri Micaias, xub'ij che ri ri'j las Acab chi, aretaq kel b'i pa ri ch'oj, kutzaq na xuquje' kãkãmik. Ri ri'j laj Acab, man uz tä xuta wa' ri utzij taq ri Micaias ri', rumal chi ri achijab' ri man esuk' taj kib'im che chi ri are' kuch'ak na ri ch'oj, xuquje' katzalij na jas tä ne jun ch'akanel laj k'amal b'e. Man utz tä xuto jas ri xub'ij ri Micaias che, xaje ri' xtaqanik chi katitz' pa che, xuquje' xaq kakitzuq ruk' joron rachil kaxlanwa k'a katzalilj na uloq chupam ri ch'oj, tek'u ri' ri are' karil na jas kub'an ruk' ri tzijol re ri utzij ri Ajawaxel. Xane k'u ne ri tzijol re utzij ri Dios xub'ij apanoq ri k'isb'al taq utzij, xub'ij: We katzalij la ruk' jamaril, ri Ajawaxel man nu ch'ab'em tä ri'. (2 Cr. 18:27). Aretaq kaqilo, ri Ajawaxel ch'awinoq rumal ri Micaias, rumal chi ri Acab man xtzalij tä chi wi uloq, xkam pa ri ch'oj xuquje' ri rajch'ojab' xech'ak pa ri ch'oj. Xuk'ex ne ri ratz'iaq ri Acab' rech man kach'ob' taj tä uwach, ruk' wa' matã ne' xutzaq ri uk'aslemal. Xane, jun ajch'oj rech ri uk'ulel xaq xuk'yaq ri uch'ab' pa ri kyaqiq (2 Cr. 18:33) jas ri kub'ij ri tz'ib'talik. Qab'ij tä ne che chi aretaq ri ch'oj tajin kak'isik, jun che ri ajch'oj xtastaj kan jun che ri uch'ab' pa ri k'olb'al re; xuk'amo xutitz' chupam ri k'yaq b'al re, tek'u ri' xuk'yaq pa ri kyaqiq. Xane ¿A kach'ob' la ajil tz'aqat, tatãb'anel? Wa' we jun ch'ab' ri' are wa' ri qas taqal chirij ri ri'j laj Acab'. We jun ch'ab' ri' xak'ow wa' chupam taq ri che', ri ab'aj, chupan ri b'e ri' xuquje' chupam ri suk' laj b'e,

chuk'isb'alil xetk'al chupam ri ucuerpil ri ri'j lal Acab. Je' tä ne kelik chi ri chab' ri' ruk'am b'i ri ub'i' ri ri'j laj Acab. Je', man qastzij tä ne chi tzare' je' k'ulamatajik. Kajususik tza che ri ucuerpil. ¿Jas che? Rumal chi ri Micaias ub'im chi uloq rumal ri suk'alaj utzij ri Ajawaxel.

Ri Isaias ri tzijol re ri utzij ri Ajawaxel, chupam ri capitulo 37 rech ri uwuj, ub'im uloq chi ri aj Asirios man kakik'yaq tä jun ch'ab' puwi' ri tinamit Jerusalem. Wa' we ri' sib'alaj nim ub'anik wa'. Aretaq ri Acab k'o pa ri ch'oj, jun ajch'oj xaq xuk'yaq jun ch'ab', jun k'yaq b'al re xaq pa ri kyaqiq, ¿A kãkoj la chi chupam ri 300,000 ajch'ojab' k'o jun chike ri man uyo'm tä pakwenta ri ukojik ri uch'ayb'al xaq kuyaq jun ch'ab' pa jawije'chi, xuquje' kub'an che ri uch'ab' chi kajususik kopam pa ri tinamit? Je' ri' chi man k'ota jun je' wa' xub'ano. Ri Isaias ub'im uloq chi: we ri k'ulel kak'yaqa'n puwi' ri tinamit, je', ri', chi' q'alaj wi chi qastzij le are' man tzijol tä utzij ri Ajawaxel. Ajil tz'aqat tatãb'anel, ronojel wa we jastaq ri' ri k'ulmatijinoq, xk'ulmataj wa' chupam ri k'olib'al rech ri yo'm uloq ub'ixik.

Xane ri Isaias ub'im uloq chi: jun q'apoj ali karikl na uwach jun ral, xub'ij uloq wa' 700 junab' k'a maja' kak'ulmatajik ri qas kalitaj na uwach. Xuquje', we kaj la jun k'utb'alil qas chuk'isb'alil, xek'uji' 300 tzij ri ub'im uloq chirij ri nab'e upetik ri Cristo, ronojel wa' xk'ulmatajik qas xilitaj na uwach. Aretaq ri Jesús k'o cho ri ripib'al aretaq maja' kakmik, k'o jun utzij ri maja kak'ulmatajik.chupam ri Salmo 69, ri k'isbal re ri versiculo 21, kub'ij aretaq xchaqij nu chi' xkiya' ch'am laj ja' chwe. Je' ri chi ri Jesús xub'ij jas ri xub'ij ri Evangelio rech ri (Juan 19:28) kachqij nu chi, ri mism k'ulel xbanowik jas ri b'im uloq.

Ajil tz'aqat tatãb'anel, sib'alaj kajamb'al wa'. Ri achijab' man kekowin tä che uch'ob'ik qas ruk' tz'aqatil. Qas je'l rilik ri achi ri kutijoj rib' che ri uch'ob'ik rij taq jastaq ri kak'ulmataj chupam ri junab' (Meteorólogo) Aretaq kok ri saq'ij, kub'ij jas taq ri kak'ulmataj chupam ri tiempeyil. Xane aretaq kak'extaj ri tiempeyil, je' ri' chi ri jun chqe uj kakowin che uch'obi'k jas ri are' xuquje'. Chupam ri tinamit Israel, jun ajtzijol re ri utzij ri Ajawaxel rajawaxik kãtzijon

ruk qas tz'aqatil. We ri utzij man je' tä kaqaj wi, xaq makol kakämsax ri'. Ri Ajawaxel ub'im chi kekowin che rilik jun aj tzijol ri utzij ri Ajawaxel we qastzij le kub'ij, rumal chi ronojel ri kub'ij loq je' kelik, qab'ij tä ne che, chi qas kak'ulmatajik ri kub'ij. Qas xkitä wi che ri aj tzijol re ri utzij ri Ajawaxel chi chub'ij jun jasech ri kak'ulmataj na chupam ri kik'olib'al, jas tä ne ri ub'im uloq ri aj tzijol Isaias, tek'uri' kakib'ij apanoq chirij ri kak'ulmataj na xuquje' xub'an wa' ri Isaias. Je' ri kujkuinik kujchoman chirij xuquje' kaqilo chi ronojel ri b'im uloq xuk'ulmataj wa' xuquje'.

K'ya xuquje' ri yo'm uloq ub'ixik. Qilam pe ri jun k'amb'al no'j chirij ri Tiro xuquje' ri Sidon, käriq taj kämik qas chupam ri k'olib'al jawijechi' ri ub'im uloq ri utzij ri Ajawaxel ri ok'owinoq chik 2,500 junab'. Xuquje' je' kib'anom. Ri Egipto k'o chi la qas pri k'olib'al ri ub'im wi uloq ri Ajawaxel. Ronojel wa' ri yo'm uloq ub'ixik ri' xk'ulmataj wa', qas kajamb'al rilik', ajil tz'aqat tatäb'anel, xuquje' qas kuya' u tak'alib'al jun che ri k'utb'al ri' ri qas nim rilik ruk' chomab'al chi ri Biblia are' ri utzij ri Ajawaxel.

Ri achi xatz man kakowin tä wi katzijon ruk' jun nim laj tz'aqatil. Ri achi ne man kakowin tä wi kuchomaj rij wa' we jastaq ri'. K'o jun taqomal ajuwachulew aj matematica, jun k'utunik ri k'ax usolixik kub'ij chi ri achi man kakowin tä wi kub'ij ri kak'ulmataj na. Chomaj ampe la kinb'ij tä ne' in kamik, jawije' chi' kariqitaj wi la chweq jas tä ne ri chanim ri', kaqaj jab'. Je' ri', kraj ne' kink'uji' ri' chuxe' jun jasech we man qastzij ri kimb'ij rumal chi chweq krajne' man kaqaj tä ri jab' o kraj ne' kaqajij. Kel k'u ri' chi jujun chech alaq chi qas je' kel wi ri ximb'ij uloq, chke nik'yaj chik ri keriqtaj pa jun kolib'al chik, man je' tä kel wi ri ximb'ij uloq. Qachomaj ampe jun chik, kimb'ij uloq chi chweq kaqaj jab', tek'uri' kinb'ij chi kuchib' ri jab' a las nueve rech aq'ab'il. We kil la xinya' jun jasech chik ri man qas q'alaj taj. Ri nab'e kraj ne qastzij ri ximb'ij, xane' kamik ri' xqaj uloq uchuq'ab' ri nu b'in uloq qab'ij che chi xaqaj uloq pa jun ukaj cient. Jujun che taq ri jastaq ri tajin kinnuk ruk' ri tajin kimb'ij kuqasaj ri uchuq'ab' ri kawaj kimb'ij, k'o jun taqanik ri kukoj ri k'utunik ri k'ax usolixik rij rech ri matematica kub'ij chi xa kuqasaj uchuq'ab' aretaq kinnuk' taq jastaq ruk' rikinb'ij. Qilampe jun jasech chik, kimb'ij tä ne' chik chi kuchib' uqajik ri jab', a las nueve rech aq'ab'il, katani' pa a las dos

rech pa xeqal. ¿A kächomaj la chi qas je' wa' kelik, o kraj ne man je' taj? Man kinkowin tä in ri' chi qas je' kimb'an che, o qas kinya' tä ne' pa suk'il. Man kinkowin tä ri' che ub'anik. Are k'u, ri utzij ri Ajawaxel xuya' qas pa ri usuk'il, ajil tz'aqat tatäb'anel, ri utzij ri Ajawaxel qas sib'alaj tz'aqab' xuquje' suk'.

We je' wa' kinb'ano, kimb'ij uloq taq jastaq ri kak'ulamataj na, tek'u ri' kinya' jujun jastaq chuxkut ri man qas q'alaj taj, je ri' käpe ne' jun, kinok'am b'ik chupam ri k'olib'al ri kak'ol wi ri jastaq ri xa tzeb'al uwach, rumal chi ri in tajin kinb'ij uloq jastaq ri kak'ulmataj na ri qastzij ri xa tzeb'al uwach xuquje' man kak'ulmataj tä wi. Are k'u ri utzij ri Ajawaxel okinoq wa' chupam we jastaq ri/k'olib'al ri'. Are k'u wa' kuya' jun k'utunik chinuwach chi are' ri Utzij ri Ajawaxel. Man k'o tä ruk' jun jasech kajunmataj wi ruk'.

Wa' we ri' xaq jujun ri k'ulamatajinoq che ri b'im uloq. Chupam ri utzij ri Ajawaxel kariqtaj k'ulmatajik chi k'ulmatajik ri b'im uloq ri ya k'umatajinoq chik, qas jas ri ub'im uloq ri Upixab' ri Ajawaxel. ¡Aa! Are je' wa' kel wi na ri b'im uloq ri kak'ulamataj na che ri chweq kab'ij, kaqab'j tä ne' che, qas je' kel wi, ruk' tz'aqatil.

Qila'chi ampe na ri ukaj jasech, ri kub'an chqe chi ri Biblia are ri utzij ri Ajawaxel, are ri k'exenik ri kaq'alajin pri ki k'aslemal ri jujun chke ri kik'amowaj, ri kakikojo. Xa rumal ri qetamam, rumal ri qachak ri qanom chpam ri Radio, k'ya che ri kiwuj ri kiwuj ri e qatatb'anelab' ri kib'im uloq chiqe ri ek'exenik taq ri kino'm chpam taq ri kik'aslemal aretaq xok ri utzij ri qatat pri ki k'aslemal. Jun che ri tatb'anel pri k'olib'al ri ub'inam Paraná Brasil, le are' kub'ij, chi xusipaj jun K'ak' Testamento che jun ala ri man kojonel taj, ruk' wa' xk'extaj ri ala. Xuquje' ri rachalal xkijach kib' xe raqan ri Cristo Jesus. Oxib' anima'aj kub'ij ri jun tatäb'anel ri', ri xech'aktajik xuquje' ri kitat xuquje' jun rachalal chik, man kakitzaq tä jun patananik che ri Ajawaxel chupam ri komon Tiox. Wa' we ri' jun kajamb'al wa', xatz' je' wi ri kub'an ri utzij ri Ajawaxel, rumal chi ri utzij ri Ajawaxel k'asalik, sib'alaj man k'ax taj kub'ano kok pri utiojilal ri winaq jas ri kub'an ri ch'ayb'al ri keb' upuchi'.

Xuquje' jun tatäb'anel aj Perú, xujutz'ib'aj uloq, chi ri are' uno'm ri k'ak' k'aslemal pri Cristo Jesus. Kutz'ib'aj ri are' chi xk'uji' pa jun nimalaj k'axk'olil rumal ri utijik tzam o ja. Xa rumal xuriq jun k'ax laj ya'b'il che ri u higado. Ri uk'axk'olil sib'alaj xnimtajik, xaq mäkol xujach ri uk'aslemal che ri k'ulel pa junalik k'aslemal. Pune' je' ri', kub'ij ri are', pa jun xeqal rech jun q'ij sábado, xuta' apanoq jun programa chupam ri radio are tajin katzijox ri utzij ri Ajawaxel. "Xinna'", kächä ri are' "jun jasech chi k'o numak chupam ri nuk'ux, jun jasech ri kinna' pri wanima' chi katajin kuya' nu mak, aretaq xk'is ri programa xinchomaj kinternej ri ub'e ri Jesuscristo xuquje' xinkojonik, xink'am che nu kolonel". Tek'u ri', kuq'alajisaj, ruk' jun tz'ib' ri ukikotemal, "Maltiox che ri Are', kimb'ij che ri Cristo Jesus, kamik ri' man niwa'b' tä chik xuquje' in koltal chik. K'o chik kikotemal chupam ri nu k'aslemal rumal xinwetamaj ri qastzij. Maltiox che ri kolol we ri Jesus, man k'o tä chik ya'b'il che ri nu hígado". Te k'u ri' kutzijoj chqe chi karil ri nimalaj k'exenik, wa' we jun kajamb'al ri', wa' we jun k'exenik ri' rixk'ulmataj xa pa jun joq'taj xuquje' qas ronojel pri uk'aslemal, rix roqil xuquje' ri ralk'wal xkichomaj xkijach ri kik'aslemal che ri Cristo Jesus xuquje' xkik'amowaj che kikojonel, xuquje' ri e are' xkina' ri jun kajamb'alaj k'exenik pri ki k'aslemal.

Je' ri', achalaxik tatäb'anel, kujkowin ne' wa' qatzijoj k'ya che ri k'ulmatajinoq chupam taq ri kik'aslemal ri winaq, e keb' oxib' chke chi aretaq eqib'noq ruk' ri utzij ri Ajawaxel kino'm ri k'exenik pri kik'aslemal. Ak'alab' chi rijab' kiriqom ri qas tzijalaj ub'eya'l ri kik'aslemal. Aj k'ulb'a'n e koltajinoq, aj komon taq ja e nuk'tajinoq, achijab chi ixoqib' e koltajinoq xuquje' esoltajinoq che taq ri utijij tzam/ja' xuquje' utijik etzel taq q'ayes, nik'yaj taq jastaq chik. E k'ya chke ri winaq kino'm jun k'exenik chupam taq ri kik'aslemal aretaq kijachom kib' xe raqan uq'ab' ri Jesucristo.

Qilak'ampe' ri uro' q'alajisanik rumal k'u wa' kuk'ut chaqawach chi ri Biblia qas are' ri utzij ri Ajawaxel. Ri tz'ib'anoq wa' we tijonik ri', ri Doctor J. Vernon McGee, kutzijoj jun jasache ri xuk'ulmaj ri are' chupam ri uk'aslemal. Kub'ij chi aretaq xtotaq che ronojel ri utijoxik rib' chupam ri tijob'al rixk'uji' wi, are' jun che ri utzijoxik xuquje' ri to'l re ri Evangelio, ri uchomanik are la chi pa ronojel kuto' u wi' ri Biblia. Rumal k'u rech wa' kub'ij ri are', kuchomaj

chi ronojel ri tajin kutzijoj, are tajin kuto' ri Biblia. Kuchomaj chi we kuriq ronojel ri tzilib'al re ronojel ri k'otow taq chi'aj ri kab'anik rech man kakoj ta ri Biblia, tek'uri' aretaq kuya' wa' we tzilib'al re ri', ri achijab' man k'o tä kakito' wi kib' chi ma tä kakikojo chi ri Biblia are' utzij ri Ajawaxel. Pune' je' ri', kächä ri Dr. McGee, "Xinwilo chi pune' kinkowinik kinya' ronojel tzilib'al re ri k'otow taq chi'aj, ri jun jasech ri sib'alaj k'ax ri kinb'ano, are la chi je' tä ne chi xa kinch'aj ri uchomnaik ri jun achi, aretaq je' wa' kinb'ano, xa kaqa'n qa k'ulel wa' chb'il taq qib', xaje' ri' man kinkowin tä ri' che uch'akik rech kok pa re ri Qajaw. Rumal k'u wa' xinya' kwenta che, kacha ri Dr. McGee, chi wa' we chak ri' xa jun jasech wa' ri xakuk'iysaj k'ulelanik, xa je' ri' xintas wib' chirij ri e chomab'al ri kuk'ut ri ilib'al re xuquje' ukowirib'al ri qastzij" (Apologética) Xuquje' xa' je' la, kuk'is ri utzij ri Dr. McGee, Aretaq xuchib' uk'utik ri Biblia ri utzij ri Ajawaxel, pa jun k'utunik ri man k'ax tä uch'ob'ik jas ri kaqa'n chupam we chak ri', ri ub'inab' Xa rumal ri Bilblia. Xuquje' kub'ij ri are', jas che rumal wa' xub'ano, xa rumal chi k'o jun utz k'iysanik chupan ri uk'aslemal, kaqab'ij tä ne' chi xopam jun joq'taj chi man xaq xu tä xukojo chi ri Biblia are ri utzij ri Ajawaxel, xane kuch'ob'o, kas elinoq chisa'q chuch chi ri Biblia are ri utzij ri Ajawaxel, Kub'ij ri are', "Weta'm in chi are' ri utzij ri Ajawaxel, rumal ri uchak ri Tioxalaj Uxlab'axel ri Ajawaxel uq'alajisam chupam ri wanima' xuquje' chupam ri nu k'aslemal; xa rumal k'u la chi qas nukojom chi are' ri utzij ri Ajawaxel".

Ri lal kanataj ri' che la chi are' wa' ri xutz'ib'aj ri taqo'n Pablo chke ri aj Colosenses. Kub'an ri uch'awen pakiwi' chi kenoj tä che ri kichomanik che ri retamaxik ri urib'al ri Ajawaxel, che ronojel etamanik xuquje' no'jmanik aj chikaj. Are' k'u wa' ri kaqaj uj chi je' tä ri' käb'an alaq quk'. Kaqaya' jun matioxinik che ri Ajawaxel kumal ri jun nimalaj ajch'ojab' kech ri achalaxik ri kujnata'aj cheke pataq ri ki ch'awem. K'o qarajwaxik che ri qachuq'ab' ajawachulew, xane' kaqarij kujnoj che ri qetaminik xuquje' ri qach'ob'onik aj chikaj. Qilom chi ri Ruxlab'al ri Ajawaxel kakowin che uq'alajisaxik wa' we qastzij taq ri' chupam taq ri qanima' xa je' ri' man k'o tä qa rajwaxik chke ri kitijonik ri e b'anal taq je'l taq tz'aq xuquje' nik'yaj taq k'utb'al taq k'utunik chik.

Keb' oxib' junab' wa' ri', jun tzijol re ri utzij ri Ajawaxel ri ak'al na xub'ij che jun ri k'o chi u junab', chi sib'alaj kakikotik rumal jun riqonik ri b'anom chirij ri Pixab'. Ri tzijol re ri Utzij ri Ajawaxel ri k'o chi ujunab' xub'ij che ri are' man nim tä ub'anik wa' choch are'; are' ri ak'al na xukajama, tek'u ri' man qas tä utz tä xrilo. Te k'u ri' xuta che, “¿Jas che ri lal man k'o tä ke'l wi chwech la ri jun riqonik ri te' xab'anik?” “Je”, xutzalil uwach, ri tzijol re ri utzij ri Ajawaxel ri ya ri'j chik, “Ri we in ya weta'am chik chi are' ri utzij ri Ajawaxel k'a maja' kaqaj ri upala ri achi ri xuchip uk'otik pri ulew”. “¿Jas k'a mod eta'mla?”, xcha ri ala, “Ri Tioxalaj Uxlab'axel” xutzalij uwach ri tata', “tajin kinwil uloq chupam ri wanima”.

Achalaxik, tatb'anel, aretaq kujok wa' chupam we tinjonik ri' rech ri job' junab', kaqa'n ri qach'awem puwi' la, ri kätala ri qachak ri' pri radio; kaqab'an ri qach'awem, rech ri Tioxlaj Uxlaba'xel kuqa'lajisaj ri utzij xuquje' kub'an chi qastzij pri k'aslelamal la. Kaqab'an ri qach'awem rech ka k'u ji' jun kowil la che uq'aljisaxik chi eta'm la, rech qas elinoq la chisa'q chi ri Biblia are' ri Utzij ri Ajawaxel. Qeta'm chi ri Biblia man kutur tä ri chomanik la, Are ri achi ri katzaqlob'ik. Ri kub'ij ri Biblia qas are' wa' ri katzij. We k'o jasech che ri b'i'm uloq ri maja kak'ulamatajik, qeta'm chi kak'ulmataj che ri chweq kab'ij. Xuquje' qas saq chaqawach chi kak'ulamataj na, rumal chi qas qakojom xuquje' elinoq chisaq chaqawach chi ri Biblia are ri utzij ri Ajawaxel. Chi' k'u wa' kaqak'is wi ruk' ri qach'awem xuquje' kaqaya' jun sik'inik che la rech kujtatb'ej la che ri jun qachak chik. Ku'l qak'ux chi kujtatb'ej la pri jun qoq'taj chik. Chupam chi k'u na ri jun qatijonik, jare' tä b'a ri Ajawaxel kuya' na ri utewchib'al chupam ri k'aslelamal la, are wa' ri jun q'aq'alaj qach'awem!